

ORTA ANADOLU'DA YAPILAN BİR GEZİ HAKKINDA KISA ÖN - RAPOR

Prof. Dr. H. Th. BOSSERT

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Eski Önasya Dillerini ve Kültürlerini Araştırma Enstitüsüne her yıl olduğu gibi, bu yıl da bilimsel bir gezi için gerekli ödeneği tahsis etti. Enstitünün üyeleri Prof. Dr. H. Th. Bossert, Doçent Dr. Uluğ Bahadır Alkım, Dr. Muhibbe Anstock-Darga, Dr. Franz Steinherr ve B. Mustafa Kalaç 20 Temmuz 1950 tarihinde İstanbul'dan hareket ederek Ankara yolu ile evvelâ Kırşehir'e geldiler. 1947 senesinde Bay von Aulock (İstanbul) Kırşehir dolaylarında av yaparken bir kaya bloku üzerinde bir Hitit hiyeroglif yazıtı keşfetmiş bulunuyordu. H. G. Güterbock, bu keşif hakkında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi'nde (Cilt V, 1947, s. 455) haber mahiyetinde kısa bir bildiriye bulunmuş fakat -bizzat görmediği için- yazıtı yayım alanına koymamıştı. Esasen Bay von Aulock'un çekmiş olduğu fotoğraflar, Güterbock'un da işaret ettiği gibi, yazıtın yayımlanabilmesine kâfi değildi. Diğer taraftan Güterbock adı geçen yazıtında, yazıtı görür görmez neşredebileceğini vaatmiş bulunuyordu.

1948 yılında Güterbock, Bay von Aulock ile birlikte, üzerinde yazıtın bulunduğu taş gözden geçirmiş ve fakat İsviçre'ye olan seyahatı dolayısıyla yazıtı esaslî surette inceliyerek neşre salih bir duruma getirmeye imkân bulamamıştı. Diğer bütün Hitit kaya yazıtları gibi, Malkaya yazıtı da -köylüler taş bu adı vermektedirler-, nihai sonuçlar elde edilebilmesi için daha uzun bir müddet devam etmesi gereken bir inceleme muhtaçtır. Bir kaç saatlik bir ziyaret ile matlup netice sağlanamaz. Bu kabil kaya yazıtlarının, muhtelif günlerde, muhtelif ışık vaziyetine göre incelenmesi lâzımdır. Estempajların alınması ve bunların, orijinalin yanında kontrol edilerek desenlerinin yapılması gerektir.

"Malkaya,, adı verilen kaya bloku (râkımı takr. 980 m.) Kırşehir'in 12-15 km. kuzey batısında, Karakurthamam'ın kuzey-doğusunda ve Kırşehir'den gelip Emirburnu üzerinden geçerek Kaman'a giden bir tarla yolunun yakınındadır. Bu tarla yolu kaya blokunun hemen yanından geçmeyip yazıtın takriben 100 m. batısında kalır. Kaya, tarla yolu ile "Emirburnu,, adı verilen dağın aşağı yukarı ortasında bulunmaktadır. Etrafında daha bir takım kaya blokları mevcut olduğu için yerli bir kılavuz olmadan yazıtın yerini bulmak kolay değildir. "Malkaya,, ismini taşıyan kaya blokunun, "Emirburnu,, adı verilen yükseklikten yuvarlanıp şimdiki yerine gelmiş olması hakkında Bay von Aulock tarafından bana yapılan şifahi açıklama hatalı olsa

gerektir. Gerçi "Emirburnu,"nun zirvesinde bu gün bir kayalık mevcuttur ve bu kayalıktan yüzyıllar boyunca pek çok kaya parçaları ovaya yuvarlanmış olabilir ; ancak Malkaya, bâkir bir kaya blokudur. Eğer öyle değilse bile, büyüklüğü ve ağırlığı yüzünden ovaya kadar yuvarlanmayı ihtimal Emirburnu'nun eteğinde kalmış olurdu.

Malkaya-yazıtı, dörtgeni andıran bir kalker kayası bloku olup üzeri düzletilmiştir. Boyutu kuzey yönünde : 6.60 X 2.70 m., doğu yönünde : 4.15 X 3.40 m., güney yönünde ise : 3.90 X 2.90 m. dir. Batı yönünün köylüler tarafından -içinde altın olduğu tahmin edilerek- iki parçaya bölündüğü anlaşılmaktadır. Asıl kaya blokundan ayrılarak yere devrilen bu parçanın kutru 1.70 m. kadar olup yazıtlı kısmı toprak üzerine rastlamaktadır. Vinç kullanmadığımızdan dolayı, ancak amelelerin yardımıyla ve büyük bir güçlükte bu parçayı çevirmeye muvaffak olabildik.

Müşahedelerimizin verdiği neticeye göre, kaya blokunun dört tarafında da mahkûk yazıt bulunmaktadır. Bizce malûm olduğuna göre, Bay von Aulock ve Güterbock kayanın yalnız kuzey yüzeyinde yazıt tespit etmişlerdir. Nitekim kayanın kuzey yönü diğer yüzeylerine nazaran kendisini en iyi bir şekilde muhafaza etmiştir, halbuki diğer üç yüzeydeki yazıt ancak en müsait ışık vaziyeti sayesinde farkedilebilmektedir. Bu günkü duruma göre hüküm vermek icap ederse, Hititler, kayanın yüzeylerinde ancak tabiaten düz bir vaziyet arzeden kısımlara yazıt hakketmişlerdir. Bu sebepten yazıt, müteselsil bir şekilde devam eden bir karakter taşımamaktadır. Kelimeler, tesadüfen düz olan yüzeylerde gruplara tuksim edilmekte ve binaenaleyh tek tek kelimeler muhtelif yüksekliklerde görülmektedir. Bu sebepten kelimelerin ve işaretlerin sırasını tayin etmek ekseriya güçlük tevhit eylemektedir. Yazıt, kaya blokunun dört tarafında da sağdan sola doğru yürümektedir ; yalnız kuzey tarafta iki satırlı olup ikinci satırında değişik bir istikamete malik bulunmaktadır.

Böyle bir tafsilâtlı açıklama yazıt yayımlandığı zaman haliyle yapılacaktır. Yalnız, işaretlerinin karakterine ve tertip ettiren şahsın adına nazaran bu yazıtın Büyük Hitit devleti zamanına ait olduğunu söylemekle iktifa edeceğiz. Yazıtın sahibi bir Prenstir (Kıral oğlu). Bu Prensine adına, Boğazköy arşivinden meydana çıkmış olan kil *bulla*'lar üzerinde de tesadüf edilmektedir. Maamafih bu yazıtın sahibi ile, *bulla*'lar üzerinde görülen adın aynı şahıs olup olmadığı şüpheli ; zira Boğazköy mühürleri üzerinde, mühür sahibi, kendisini Prens olarak göstermemektedir. Yazıt üzerinde yazıt sahibinin isminden başka, bazılarını yine Boğazköy'den tanıdığımız diğer şahıs adları da görülmektedir. Bununla beraber Malkaya-yazıtı, Büyük Hitit devleti yazıtlarına dair nispeten az olan malzememizin pek şayanı arzu olan zenginleşmesi hususunda bir önem taşımaktadır. Malkaya yazıtının bir yol-yazıtı olduğunda hiç şüphemiz yoktur, nitekim bu kabil güzergâh yazıtlarına dair daha başka örnekler de vardır. Malkaya'ya en yakın Hitit iskânı, bizim bildiğimize göre, Kırşehir'in içindeki büyük hüyüküdür.

Sık sık ziyaret edilmiş olan Kırşehir hüyükünü gözden geçirmeyi bu vesile ile bir vazife bildik. Esasen Kırşehir halkı tarafından hüyükte açılmış olan ve adedleri hayli kabarık bir yekûn teşkil eden kesitler böyle bir incelemeyi kolaylaştırmakta idi. Kırşehir hüyükündeki muhtelif araştırmalar Dr. U. Bahadır Alkım'ın idaresi altında yapıldı ; kendisi hüyükün keramik buluntuları hakkındaki tafsilâtlı raporunu yakında yayımlıyacaktır. Bu vesile ile, Kırşehir hüyükünün, Büyük Hitit zamanına ait bol keramik malzemesi verdiğini tespit ettiğimizi bilhassa önemle zikretmek lâzımdır. Malkaya yazıtını yazdıran Prens'in makarrını bizzat Kırşehir'de aramakla yanılmakta olduğumuzu tahmin etmekteyiz.

Kırşehir'den Kayseri'ye, oradan da "Pazarören,"e geçtik ve Pazarören'deki Köy Enstitüsünde bir kaç gün kaldık. Bundan evvelki görevi Sarıoğlan'da olan ve bize Kululu yazıtının (II) naklinde yardımcı dokunan Pazarören Bucak Müdürü B. Abdülkadir Işıttan, altı ay önce, Pazarören yakınlarında bir Hitit kaya yazıtını görmüş olduğu hakkında bize ihbarda bulunmuştu. Kendisi tarafından yapılarak bana gönderilmiş olan deseni görünce yazıtın Hititçe olduğu hususunda şüphenin vârid olmayacağını anladım.

Pazarören Köy Enstitüsü Müdürü Bay Mustafa Dayıoğlu'nun lütfen temin ettiği bir kamyon ile B. Abdülkadir Işıttan'ın refakatinde, Orucoğlu, Girveli ve Sıvgın üzerinden Pazarören'in takriben 25 km. kuzey-batısına rasthyan Taçın köyüne (râkımı takr. 1520 m.) gittik. Sıvgın ile Taçın arasındaki yol bilhassa bozuk olduğundan dolayı yolun bu kısmını kamyon ile geçmek hayli güç oldu. Taçın köyünün 1.5 km. kadar kuzey-batısında yazın bile gür bir surette akan bir pınar fışkırmaktadır. Pınarın tam kaynadığı yerde tabii düzlük gösteren bir kayalık sırt mevcuttur. Kayalığın pınarla birleştiği düzlüğünde sol-sağ istikametinde devam eden ve köylüler tarafından pek fazla tahrip edilmiş olan tek satırlık ve kabartma halinde bir Hitit hiyeroğlif yazıtı hakkedilmiştir. Genel olarak Hitit hiyeroğlif yazıtları ilk satırlarında sağdan sola doğru bir istikamette yürüdükleri için, menşesinde bu yazıtın da iki satırlı olması hatıra gelebilir. Maamafih ilk satırdaki izleri tespit etmek mümkün olmadı. Kendisini muhafaza eden satırın (takr. uzunluğu 1.25 m., yüksekliği 0.25 m.) üst kısmı tamamen tahrip edilmiş vaziyettedir. Bu durum ise bilhassa şayanı eseftir, çünkü mevcut olan satırda iki şahıs adı vardır (baba ve oğul) ; fakat üst kısımlarının tahrip edilmiş bulunması dolayısıyla bu isimleri şimdilik tamamlamak mümkün değildir. Bu adların "Büyük kiral,,"a ait olup olmadıkları hususunda da bir şey söylenemez, çünkü -şayet mevcut idi iseler- kiral ideogramlarının üzerindeki volütler tahribe maruz kalmıştır. Taçın yazıtının -civar sâkinleri bu kayaya Beşiktaş adını vermektedirler- deneme kabilden aynı surette M. Ö. II. bin yılına ait olduğunu ileri süreceğim. Kanaatimce Taçın yazıtını bir pınar yazıtı adetmekle en küçük bir şüphe

vârid olamaz. Bununla beraber ne pınarın yanında, ne Taçın köyünde ve ne de bu köyün dolaylarında bir Hitit iskânı mevcut değildir.

Bir kaç yıldan beri Enstitü üyelerimiz Kayseri ovasında olup ta içlerinde vaktiyle Hitit hiyeroglif yazıtları bulunmuş olan yerlerin hepsini gözden geçirmektedir. Yalnız Eğriköy'e şimdiye kadar gitmemiştik. Yerine getirilmemiş olan bu ziyareti bu sefer telâfi ettik ve otomobille İncesu, Yeşilhisar (eski adı Karahisar) üzerinden Kayseri'nin 85 km. güney-batısında olan Eğriköy'e (râkımı takr. 1100 m.) gittik. Maalesef köyde yeniden Hitit hiyeroglif yazıtları bulamadık. Hâlen Kayseri Müzesinde bulunan Eğriköy menşeli yazıt hiç şüphesiz köyün içinden değil, köyün hemen batısında bulunan hüyükten çıkmış olmalıdır. Hüyüğün üzerinde gördüğümüz keramiği topladık. Dr. Muhibbe Anstock-Darga bu malzemeyi yakında yayımlıyacaktır. Geç-Hitit devrine ait olan keramiğin yanında Büyük Hitit devleti zamanına ait keramiğe ve Kappadokya keramiği namıyla maruf boyalı çanak-çömlek parçalarına Eğriköy hüyüğünde bol miktarda rastladık.

Karataş, 12 Ağustos 1950

"Eski Side halkının yazı ve dili,, Adlı makaleme ek (Kırş. Belleten, XIV, 1950, s. 1 - 29)

"Eski Side halkının yazı ve dili,, hakkındaki makalemi kaleme aldığım zaman, E. Bosch tarafından yayımlanmış olan "*Türkiye'nin antik devirdeki meskûkâtına dair bibliyografya* (1949),, adlı kitabında zikredilen (s. 157) C. T. Seltman'ın "*A Hoard from Side* (Numismatic Notes and Monographs XII 1924, s. 1-20 ve lev. I - III),, ismindeki etüdünü görme imkânını elde edemedim. Bu arada Bayan Dr. Sabahat Atlan'ın lutfü ile C. T. Seltman'ın mezkûr makalesini incelemiş bulunuyorum. 1922 yılında Side'den ele geçen meskûkât arasında, M. ö. V. yüzyılın ikinci yarısına ait olması gereken beş adet Side gümüş stateri de vardır (krş. C. T. Seltman, adg. yr. lev. I, No. 3-5 ; II, No. 6-7). Bu meskûkâtın her birinin ön yüzünde Side'nin "şehir arması,, olan nar tasviri, arka yüzünde ise başı sağa dönük bir vaziyette Athena'nın tasviri görülür. Lev. I, No. 3'te nar tasvirinin sağında, Seltman'ın da temas ettiği gibi, okunuşu kesin olmıyan bir harf ; lev. II No. 6 a-b ve 7 a-b (sol)' de de nar tasvirinin solunda yine okunuşu kesin olmıyan iki Side harfi görülmektedir. Bu harfler, silik darb yüzünden, Seltman'ın levhalarında maalesef vazıh olarak seçilememektedir.

Bu buluntuya göre, Side yazısının daha M. ö. V. yüzyılın ikinci yarısında istimal edilmekte olduğu anlaşılmaktadır. Eğer mezkûr işaretler, benim de tahmin ettiğim gibi, listemdeki (krş. Belleten XIV, lev. V) 12 ve 5 No. lu harfler ise, —ki daha muahhar Side meskûkâtının lejandları bu iki harfle başlar— bu takdirde yan yana gelen bu iki işaretin "Side,, olarak teşhis edilmeleri kesinleşmektedir ; çünkü bu iki harf (šî ?) sonraki mez-

kûkâta olduğu gibi Apollon'un yanında değil, nar tasvirinin yanında yer almakta ve binaenaleyh ancak "Side,, 'ye râci olmak ihtimalini arzetmektedir. Bu meselenin kesin bir tarzda halledilebilmesi için, M. ö. V. yüzyıla ait olan kendisini daha iyi bir surette muhafaza etmiş Side meskûkâtının bulunmalarını ümit edelim.

H. TH. BOSSERT